

THE POETICS OF ISLAND SPACE - BETWEEN UTOPIA AND DYSTOPIA

Maximiliana Ștefan (Miheț)

PhD Student, "1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia

Abstract: This essay discusses some theoretical notions of the concept of utopian and dystopian island space. The first part of the essay circumscribes the origin, definition and evolution of the notion of utopia and dystopia in the field of literature. Next, the island is treated as a space that attracts and fascinates and has a great importance in literature, from a symbolic point of view. Emphasis is placed on the notion of island as a solution to isolation from reality. The second part of the essay has a symmetrical structure, because it treats the island as a utopian literary space and as a dystopian literary space, more like Paradise and infernal space. To exemplify these two types of islands I chose two remarkable works: *Cezara* by M. Eminescu and *The Black Church* by A.E. Baconsky. I tried to approach the two works starting from a common literary level, which consists in transcending reality into fiction through utopia and dystopia. The island of Euthanasius in *Cezara* is a perfect, harmonious, fascinating place, *Centrum Mundi*, while the church and the city of the *Black Church* denounce a corrupt and imperfect reality, infested with dystopian seeds. In conclusion, I wanted to demonstrate that the human mind reproduces the imagination in parallel with the similar social and political reality.

Keywords: island, space, utopian, dystopian, isolation, Paradise, Inferno

De-a lungul istoriei literaturii, spațiul insular a fost perceput ca un *altfel de spațiu*, unul al regăsirilor, al izolării, unde se regăsesc peisaje primordiale, care oscilează, într-o manieră simbolică și subiectivă, între două extreme: eden sau infern. În ciuda distanțelor temporale, spațiale și culturale, se poate observa că insula este un spațiu predilect pentru amplasarea utopiilor, realizate după modelul lumii reale, „*versiuni credibile ale universurilor noastre*”¹, în care se răsfrâng laturile pozitive ale socialului, datorită faptului că oferă posibilitatea unui nou început. Laturile negative ale socialului, precum sărăcia, intoleranța, dictatura etc., se regăsesc în literatură prin anti-utopii, unde insula devine un spațiu complet diferit, clausturant, „*o versiune contaminată de alteritate radicală*”², în care personajul agonizează și se degradează fizic și moral. Multe dintre problemele politice și sociale, care au o mare importanță în cadrul studiilor literare, au o dimensiune spațială, dovedind, astfel, că spațiul este o bază mai bogată decât timpul sau istoria.

Gaston Bachelard realizează, în studiile sale, o adevărată geografie a spațiului prin intermediul reveriei, iar elementele acestui spațiu se află în raport cu literatura. În *Poetica spațiului*, Bachelard meditează într-un stil personal asupra anumitor imagini, care rezonază în imaginația autorului, conjugând un sens cvasimistic al legăturii cu mediul și cu prezența lucrurilor. Bachelard introduce termenul de *topoanaliză*, care se definește ca studiu al locurilor vieții noastre intime, greu accesibile, din punct de vedere psihologic. Interesul său este de a evidenția alte tipuri de spații, labirintice, din punct de vedere al sentimentului de securitate și al intimității. Spre exemplu, insula este spațiul intim, *spațiul fericit*, unde se declanșează reveria.

¹Pavel Toma, *Lumi ficționale*, trad. de Maria Mociorniță, Editura Minerva, București, 1992, p. 175.

²*Ibidem*.

Înainte de a aborda relația spațiu insular utopic – spațiu insular distopic, se impune analiza teoretică a utopiei și distopiei și a orizontului de semnificații.

Termenul de utopie cunoaște sensuri din cele mai complexe. În această privință, grecii au fost primii întemeietori ai utopiilor. Inventatorul insulei – continent ca locație ideală, a fost Platon, care în *Republica*, „a enunțat anumite teme fundamentale ale genului: guvernarea de către înțelepți, stricta diviziune a muncii, comunitatea bunurilor, femeilor și copiilor, educație identică pentru toți tinerii, fete și băieți, dizolvarea familiei în comunitate”³ Extraordinara Atlantida este o lume insulară dincolo de frontierele timpului și spațiului cunoscut, abordată ca o insulă grandioasă, pământ al lui Poseidon, devenit un mit creat de Platon pentru a-și pune în evidență aspirațiile sale politice sau poate chiar visul întregii umanități.

În opera umanistului englez Thomas Morus intitulată *Utopia*, apărută în anul 1516, denumeste numele unei țări imaginare ale cărei reguli de organizare sunt descrise succint de către autor. *Utopia* este printre cele mai cunoscute insule imaginare ale literaturii, care a păstrat etimologia cuvântului grecesc *topos* (loc), prefixat cu prefixul *ou-*, ce dă sens negativ noului termen, și anume, *de loc care nu există* sau *neloc*. Morus în corespondența sa cu Erasmus utilizează sintagma *Nusquama nostra*⁴ (țara noastră de nicăieri), caracterizată prin izolare geografică. Simbolul utopiei este insula urbană ca formă a unei societăți exemplare, unde nu există divinitate, averi sau evenimente majore. „O mențiune specială se cuvine izolării, plasării utopiei într-o exterioritate geografică. Simbolul utopiei lui Morus este insula, [...] Faptul că noi ne putem imagina insul oriunde și, deci, nicăieri, această ubicuitate cu interpretare negativă a transformat-o în <<spațiul predestinat de consfințire a unui dezacord și cel al regăsirii de sine ca Unu>> (de unde robinsonada sau crusoismul).”⁵

Alexandru Ciorănescu considera utopia un gen literar „cu reguli rigide, [...], este descrierea literară individualizată a unei societăți imaginare, organizată pe baze care implică o critică subiacentă a societății reale.”⁶

Sorin Antohi stabilește două paradigme esențiale ale utopiei: „*utopia descriptivă (narativă) și modelul raționalist utopic*. Utopia descriptivă este asociată cu *Utopia* lui Morus, iar modelul raționalist utopic cu *Republica* lui Platon. Când vorbește de *forma mentis* Sorin Antohi sugerează faptul că discursul utopic nu este unul închis în el însuși, în cadrul unui gen literar. Prin utopie se poate identifica mentalitatea unei epoci istorice.

O trăsătură comună a utopiilor este insularitatea. Insula apare ca un loc binecuvântat, ce sugerează ideea de refugiu, rezultat al dorinței de izolare, datorită evenimentelor civile sau religioase ale epocii. Utopia este insularitatea din mijlocul oceanului, o lume nouă organizată diferit. Acest concept al izolării s-a născut din necesitatea descoperirii de noi locații, diferite de cele în care trăim, locuri caracterizate prin conservare, virginitate, nealterație, în special din punct de vedere geografic. Utopia are un scop: fericirea omului într-un spațiu paradisiac prin intermediul fanteziei.

Regularitatea este o altă trăsătură a utopiei, cu precădere în domeniul legitații, căci libertatea de acțiune este obstrucționată. Utopiștii folosesc educația ca instrument de bază în scopul aducerii cetățenilor societăților imaginare la un punct absolut de coeziune, condamnând risipa și luxul și instituind ascetismul.

³ Lucian Boia, *Pentru o istorie a imaginarului*, Editura Humanitas, București, 2000, p. 150;

⁴ Alexandru Ciorănescu, *Viitorul trecutului. Utopie și literatură*, Editura Cartea Românească, București, 1996, p. 20

⁵ Sorin Antohi, *Utopica. Studii asupra imaginarului social*, Editura Științifică, București, 1991, p. 61;

⁶ *Ibidem*, p. 11.

Dacă utopiile propun o lume ideală cu comunități perfecte există și un revers al acestora, și anume distopiile sau utopii negative care au ca scop conturarea a ceea ce nu ar trebui să existe, preferând un discurs mai „onest”⁷. Datorită faptului că universul este într-o continuă transformare și „că lumea se degradează continuu, îmbătrânește, își pierde <<prospețimea ontologică>>”⁸, apropiindu-se de apocalipsă a generat termenul opus utopiei, și anume, distopie.

Distopia pune sub lupă realitatea, ce se caracterizează ca fiind un spațiu de jos, al dezolării, obscur, închis, dar fără să propună vreun plan ameliorativ.

Astfel, există locuri destinate aventurilor și posibilităților omului de a se retrage din cotidian, de a descoperi noi teritorii. Spațiul imaginar configurează lumi diferite, închise sau deschise, iar modul în care este perceput este condiționat de mentalitate și de trăirile personale, spațiile fiind imagini în oglindă ale realității înconjurătoare.

Insula este un astfel de spațiu utopic/distopic, prezentă în literatură în cele mai diverse aspecte ale sale, un spațiu privilegiat atât în marile literaturi ale lumii, cât și în literatura română. Mitologia abundă de povești cu o bogată tematică a insulei cu deschideri spre magic, fabulos, fantastic, încă de pe vremea lui Homer, locuri primordiale, unde eroii se retrag, se detașează sau insule care apar, dispar sau plutesc în aer sau apă. Insula este asociată cu sentimentul de căutare al eroului al cărui destin a fost deranjat de zei. De asemenea, pot fi locuri înfricoșătoare cu canibali și creaturi marine, forțe distructive, dar de cele mai multe ori servesc drept casă naufragaților.

Insula și-a dobândit calitatea mitică în urmă cu mai bine de 2000 de ani, când grecii au creat spațiul utopic în care apar ființe supranaturale cu puteri magice, cu arme vrăjite, angajate în lupte cu amploare cosmică; personajele sunt zei, ființe divine, supreme, care cuceresc cetăți, eliberează popoare, descoperă noi lumi. Personajele mitice stau la cumpăna dintre haos și cosmos și spațiul este atemporal, ora zero a istoriei, când timpul abia începe să-și depene firul. Astfel, mitul se poate caracteriza prin trei noțiuni: geneză, atemporalitate și sacralitate.

Spațiile insulare pot fi interpretate dintr-o dublă perspectivă, baza originii unei morfologii a spațiului în literatură: geografia imaginară și conceptele despre lumile posibile.

Din punct de vedere geografic insula este o bucată de pământ înconjurată de apă, dar în literatură termenul a dezvoltat multiple semnificații constituind un anume tip de imaginar, imaginarul insular. Insula este un spațiu circular în care pericolele aventurii sunt minore. Limitele ei se extind sau se estompează, devenind spații cu poziție clară și contur ferm. Limita definește conturul ferm ce separă spațiile insulare, *altfel de spații*, obstrucționând comunicarea și dizolvând realitatea zilnică. Din această cauză apare opoziția interior/exterior, închis/deschis, izolare/comunicare etc. Altfel spus, insula este un spațiu care permite modelarea sa în funcție de propria imaginație. Analizat din punct de vedere al sensului, cuvântul insulă este un cuvânt androgen, în care partea feminină este dominantă sau este terenul naufragaților, un paradis ce oferă pace, unde timpul încetează să mai curgă, se suspendă, prin urmare, se poate cunoaște eternitatea, o zonă închisă, un microcosmos izolat de lume în mijlocul apei, o zonă autentică ce poate simboliza infernul sau paradisul. George Călinescu definea spațiul insulei ca „un loc virgin unde nu a mai călcat picior de om, [...], un ținut abrupt, părăsit în voia vegetației, părănd golit de oameni,”⁹ și „[...] la care nu poți ajunge decât în urma navigării sau în zbor.”¹⁰

⁷ Bogdan Crețu, *Utopia negativă în literatura română*, Editura Cartea Românească, București, 2008, p. 29.

⁸ *Ibidem*, p. 221;

⁹ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Minerva, 1958, p. 465;

¹⁰ Jean Cevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, Iași, 2009, p. 475;

Simbolistica insulei a evoluat și a cunoscut diferite forme precum izolarea socială, „insularitatea nu presupune neapărat despărțirea prin ape, astfel că << insule >> pot fi oricare din formele izolării: geografice (insule propriu-zise, oaze, munți etc.), sociale (mănăstire, spitalul, falansterul, ghetoul, închisoare)”¹¹, sau izolarea individuală, după cum afirma Lucian Boia „în ultimă instanță te poți izola și pe tine însuși”¹². Există acum *insule* ca un întreg încojurat de un alt întreg, precum insulele politicianilor, ale birocratilor, ale manipulatorilor etc., care pun în evidență lipsa de moralitate a societății.

Se pot stabili două extreme ale insularității, și anume, spațiul utopic, paradisiac și spațiul distopic, infernal. „Așadar, utopiile reprezintă un efect al unor nemulțumiri cu privire la modul de organizare a societății în care trăim și ne desfășurăm activitatea. [...], și promovează noi idealuri la nivel societal sau individual.”¹³

Michel Foucault distinge între spații de tip *utopii*, locuri ireale cu societăți perfecte sau din contră opuse perfecțiunii, și heterotopii „locuri reale, locuri efective, locuri desenate în chiar procesul de instituire a societății, și care sunt [...], un soi de utopii efectiv realizate, în care amplasamentele reale [...] sunt în același timp reprezentate, contestate și inversate, niște specii de locuri aflate în afara oricărui loc, chiar dacă sunt localizabile în mod efectiv.”¹⁴

Spațiul insular paradisiac, cel mai frecvent, apare ca spațiu armonios, închis, ce protejează, un spațiu unde există un singur scop și anume pacea și posibilitatea unui nou început, „un ne-loc în care se ajunge întâmplător, dar în care, odată părăsit, întoarcerea este imposibilă”, după cum afirma Umberto Eco. Oferind posibilitatea unui nou început, insula „seamănă cu forma primară a vieții, este celula cu nucleul său în centru, oaza perfecă.”¹⁵

Trebuie menționat faptul că accesul în aceste tipuri de spații este condiționat de o inițiere prealabilă și depășirea unor probe decisive. La scriitorii romantici iubirea absolută se desfășoară într-o dimensiune mitică, o insulă edenică, simbol al ieșirii din timpul real (profan) și integrării în paradis (sacru). La Mihai Eminescu „[...] insula reprezintă un topos esențial [...], insula este figura emblematică a utopiei, spațiul protector al idealității, excepția spirituală a unei geografii sufocate de corporalitate, inserția ordinii transcendente într-o lume a imanenței, [...], zona în care personajele acced la o condiție mai înaltă, dincolo de binele și răul acestei lumi”.¹⁶

Un exemplu elocvent este *insula lui Euthanasius* din *Cezara* de Mihai Eminescu, acest rai ascuns nu este deschis tuturor, „suflet de om nu poate ști acest rai pământesc”¹⁷, ci doar celor purificați, precum sunt Ieronim și Cezara. „Este deci un tărâm accesibil anumitor oameni; celor cari tind cu întreaga lor ființă către realitatea și beatitudinea <<începutului>>, a stării primordiale.”¹⁸

¹¹Roxana Racaru, *Despre insularitate ca spațiu central*, în *România Literară*, nr. 20, 2000, p. 16;

¹²Lucian Boia, *Prefață la Insula. Despre izolare și limite în spațiul imaginar*, Lucian Boia, Anca Oroveanu, Simona Crălan-Ioan (coord.), Centrul de istorie a imaginarului și Colegiul Noua Europă, 1999, p. 7;

¹³Teodora Prelipcean, *Utopia. Imaginarul social între proiecție și realitate*, <https://books.google.ro/books?id=eZVuDAAAQBAJ&pg=PT14&lpg=PT14&dq=locuri+utopice&source=bl&ots=8nQcQ8jAar&sig=jOHdnBIFPlrElfv4IgbVrc47Apo&hl=ro&sa=X&ved=0ahUKEwiMhP3CxdvVAhXkJJoKHdCXBqQQ6AEIOjAD#v=onepage&q=locuri%20utopice&f=false> (accesat la data de 16 august 2017)

¹⁴Michel Foucault, „Altfel de spații” în volumul *Theatrum philosophicum*, (trad. Bogdan Ghiu, partea I, Ciprian Mihali, Emilian Cioc și Sebastian Blaga, partea a II-a), Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2001, p. 254;

¹⁵Jean-Jaques Wunenburger, *Viața imaginilor*, (în românește de Ionel Bușe), Editura Cartimpex, Cluj, 1998 – capitolul „Reverii insulare” (pp. 100-115), p.100.

¹⁶Sorin Antohi, *Civitas imaginis. Istorie și utopie în cultura română*, Editura Polirom, Iași, 1999, p. 124;

¹⁷*Ibidem*, p. 91;

¹⁸Mircea Eliade, *Insula lui Euthanasius*, Editura Humanitas, București, 2008, p. 16;

Mihai Eminescu, în nuvela *Cezara*, dă insulei lui Euthanasius un rol foarte important, căci „*insula simbolizează manifestarea, Creația,[...], centrul în jurul căruia s-a creat lumea întreagă*”.¹⁹ Peștera din centrul insulei mici, adevărat templu al erosului și insula din mijlocul lacului, arată că acest loc este un nucleu al vieții veșnice, centrul universului, iar după cum este descris are aspectul paradisiului biblic. „*[...]valea insulei e acoperită de snopuri de flori, de vițe sălbatice, de ierburi nalte și mirositoare în care coasa n-a intrat niciodată, [...], cerul, un azur întunecos, limpede, transparent, [...]. În mijlocul văii e un lac în care curg patru izvoare. [...] În mijlocul acestui lac, este o nouă insulă mică, cu o dumbravă de portocale. [...] Toată această insulă-n insulă este o florărie sădită de mine anume pentru albine.*”²⁰

Vegetația are un aspect luxuriant cu plante exotice, iar cele patru izvoare ce se varsă în lac și grădina cu flori de pe insula centrală sunt elemente biblice, izvoarele semnificând cele patru fluvii ale Raiului (Fison, Gihon, Tigru, Eufrat), respectiv grădina sădită de Dumnezeu. (Geneza 2:8).

Insula devine spațiu mitic, atemporal, un spațiu al contradicțiilor, al regăsirilor, dar și al alienării, propice pentru a relua scenariul original al oricărei antropogeneze, prin izolare, lipsa precedentelor umane, prin condițiile naturale generice pe care le oferă. Desprinderea de mediul profan și comunicarea între cele două spații este posibilă doar pentru cei *aleși*. Spațiul este divizat ontologic într-o lume sacră, cu locuri sfinte, care funcționează ca portaluri și într-o lume profană, tărâmul vieții de zi cu zi. Acest lucru ne duce cu gândul la Creație, când totul era haos, iar din haosul oceanului a izbucnit creația dând naștere petecului de pământ. „*Spațiul sacru este acela în care se revelează numinosul, e locul epifaniilor, un spațiu al rupturii și izolării de lumea reală, profană. Loc al rupturii de geografia perceptibilă și măsurabilă, fizică, spațiul sacru nu e mai puțin loc de comunicare, cale de acces spre absolut, o punte spre divin.*”²¹

Pentru ca accesul pe astfel de locații să fie posibil, personajele sunt supuse unor încercări, și anume, de a trece apa, considerată un adevărat portal purificator, mai apoi identitatea fiindu-le remodelată după legile noului tărâm, care va deveni o amprentă propriei lor identități. „*Spațiul determină identitatea subiectului: individul se (auto)construiește în periplurile sale sociale, etice, politice.*”²² „*Fiecare personalitate are și o dominantă spațială, o dimensiune care îi este proprie*” și care are ca rezultat o „*personalizare a spațiului.*”²³ Insula este asociată cu imaginea unei case, locul cel mai simplu al funcției de locuire, pentru care personajul simte recunoștință descoperindu-și în același timp și talentul de a o reînnoi, de a o face mai confortabilă, ajungând centrul propriei lumi, un loc privilegiat, unde se împlinesc dorințele.

În unele cazuri aceste dorințe se dovedesc a fi niște mari dezamăgiri în spațiul banal *de altundeva*, ce ghidează spre rătăcire și descumpănire. Lumea *mare* devine lume *mică*, închisă, alterată, neprimitoare și obstructivă, chiar infernală.

Spațiul insular infernal este un spațiu străin, al întunericului, misterios, situat la o distanță infinită, imposibil de parcurs, mutându-se, cât mai departe în zăre, alunecând ademenitor, dar intangibil. Este locul *de nicăieri*, este însuși infernul. Aici există amenințări

¹⁹*Ibidem*;

²⁰ Mihai Eminescu, *Cezara*, Editura Junimea, Iași, 1985, p. 91-92;

²¹ Boldea, Iulian, *Timp și temporalitate în opera lui Mihai Eminescu*, https://www.researchgate.net/publication/274078416_TIMP_SI_TEMPORALITATE_IN_OPERA_LUI_MIHA_I_EMINESCU (accesat la data de 15.04.2018)

²² Elena Prus, *Proxemica literară ca personalizare a spațiului*, în *Revista Limba Română*, 2004, nr. 12, anul XIV, <http://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&n=1945> (accesat la data de 15.11.2017).

²³ Daniela Roventa-Frumușani, *Semiotică, societate, cultură*, Institutul European, Iași, 1999, p.217.

la tot pasul, ce se petrec pe un teren arid și cu fenomene extreme, în care natura se dezlănțuie contribuind la amplificarea stărilor personajului. Aici, într-o dezorientare totală, greu de suportat, se ispășesc greșeli din trecut, iar orice orânduială poate degenera într-un coșmar terifiant.

Exemplificăm acest tip de spațiu cu orașele-cetate din operele în proză ale lui A.E. Baconsky, *Echinouxul nebunilor* și *Biserica neagră*, care se află situate la țărmul mării, marea fiind elementul natural care izolează și limitează cele două spații distopice. Spre deosebire de celelalte tipuri de insule, în aceste două distopii, *insula* este un spațiu de coșmar populat cu monștri umani, un spațiu al izolării, dar și al dezolării, în care orice tip de libertate este exclusă. „*Crearea distanței este probabil scopul cel mai general al activității imaginare: călătoria reprezintă în esență operația fundamentală a imaginației, fie ea realizată pe calea visului, a transei rituale, a incantației, a creării unor lumi imaginare, sau pur și simplu a confruntării cu neobișnuitul și memorabilul.*”²⁴

Spre deosebire de celelalte tipuri de insule, aici *insula* este un spațiu închis, apăsător, încărcat de simboluri. Orașul/biserica sunt spații ale infernului, în care sistemul abuziv depersonalizează individul, înăbușindu-i orice tentativă de afirmare și obligându-l să accepte multe compromisuri neoferindu-i-se nicio altă opțiune. Așadar, descoperim o lume care alimentează angoasele individului, printre care teama de moarte, inhibându-l și anulându-i voința de eliberare.

Personajele fără nume sunt și ele străni și sunt captive în orașele natale și cu toate că se simt amenințate sunt incapabile să le părăsească. Comunitatea în care trăiesc este scena exercițiilor de însingurare, de asfixiere a relațiilor umane și de practicare a ritualurilor de desacralizare, în care absența și răceala celor din jur accentuează straniu. Toți sunt surprinși participând la acțiuni fără logică, eșuând constant în dorința de a-și defini propria personalitate modelată forțat de regimurile dictatoriale, tăietoare din rădăcina a oricărei iluzii. De fiecare dată drumul către libertate este întrerupt de vertijuri, halucinații, beții, agonizări.

Orașele lui Baconsky găzduiesc o lume în care faptele oamenilor cu aspect straniu (cerșetori, zdrențuroși, fantomatici), nu mai țin cont de nicio normă, transmițând stări înspăimântătoare, anxioase și bânuite de pericolul morții. Spațiile grotești se află în situații de criză, impunerea regulilor Ligii Cerșetorilor sau sosirea criminalului odată cu echinoxul de toamnă. În aceste condiții supraviețuirea celor normali va fi posibilă doar dacă se renunță la vechile reguli, la moralitate și normalitate.

Clima cu viscole, furtuni și ceață, cromatica ștersă cu tonuri de gri, negru și roșu accentuează starea de anxietate, zbuciumul interior al personajelor. Furtuna și marea impracticabilă îngrădesc mai mult spațiul și obligă pe cei din interior să-și accepte soarta și să renunțe la ideea de a părăsi teritoriul.

Aici e o zonă nefamiliară, inconfortabilă, un loc al dezordinii, al haosului înfricoșător, unde se desfășoară traume interioare ce se transformă în monștri provocatori de traume mai mari, care împing personajele spre devieri mentale și le sufocă.

Cele două creații realizează de fapt atmosfera regimului comunist instalat, căci nenumăratele dulapuri roșii ne duc cu gândul la culoarea partidului, limbajul codificat și sărac amintesc de îngrădirea comunicării între oameni, vestimentația zdrențuroasă și alimentele consumate de gropari, mămăligă uscată cu marmeladă de dovleac, vorbesc despre criza alimentară, cartea mică de buzunar pe care oamenii sunt forțați să o accepte simbolizează carnetul de partid, deci se creionează grotescul unui univers inversat, în care este captivă o umanitate înstrăinată, hăituită, obosită, amenințată și încremenită, neputincioasă în fața

²⁴ Toma Pavel, *Lumi ficționale*, trad. Maria Mociorniță, Editura Minerva, București, 1992, pp. 237-238.

resemnării. De aceea, personajele devin victime resemnate ce își plătesc restul vieții în umilință, mizerie și lașitate. Prin această utopie neagră i se transmite cititorului un mesaj subversiv al unei realități în apogeul său monstruos presupus defunctă.

Evoluția conceptului de spațiu insular echivalează cu o trecere de la concret la abstract, întrucât insula a devenit o noțiune imprecisă și instabilă, constant supusă modificărilor, deschisă către o multitudine de opțiuni. Percepută inițial ca o suprafață măsurabilă și analizabilă din punct de vedere științific, insula a devenit un spațiu deosebit de versatil conturându-se ca o promisiune a unui nou început, pentru care orice sacrificiu devine acceptabil și spre care personajele acced pentru a dobândi o condiție mai înaltă, dincolo de binele și răul acestei lumi.

BIBLIOGRAPHY

Referințe teoretice și critice

1. Antohi, Sorin, *Utopica. Studii asupra imaginarului social*, Editura Științifică, București, 1991.
2. Antohi, Sorin, *Civitas imaginalis. Istorie și utopie în cultura română*, Editura Polirom, Iași, 1999.
3. Bachelard, Gaston, *Pământul și reveriile odihnei. Eseu asupra imaginilor intimității*, Editura Univers, București, 1999.
4. Boia, Lucian, *Pentru o istorie a imaginarului*, Editura Humanitas, București, 2000.
5. Boia, Lucian, *Prefață la Insula. Despre izolare și limite în spațiul imaginar*, Lucian Boia, Anca Oroveanu, Simona Cralan-Ioan (coord.), Centrul de istorie a imaginarului și Colegiul Noua Europă, 1999.
6. Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Minerva, 1958.
7. Chevalier, Jean, Gheerbrant, A., *Dicționar de simboluri*, Editura Polirom, Iași, 2009.
8. Ciorănescu, Alexandru, *Viitorul trecutului. Utopie și literatură*, Editura Cartea Românească, București, 1996.
9. Crețu, Bogdan, *Utopia negativă în literatura română*, Editura Cartea Românească, București, 2008.
10. Durand, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarului*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.
11. Eliade, Mircea, „Omogenitate spațială și hierofanie” în *Sacrul și profanul*, trad. Brîndușa Prelipceanu, Editura Humanitas, București, 1995.
12. Eliade, Mircea, *Insula lui Euthanasius*, Editura Humanitas, București, 2008.
13. Eminescu, Mihai, *Cezara*, Editura Junimea, Iași, 1985.
14. Foucault, Michel, „Altfel de spații” în volumul *Theatrum philosophicum*, (trad. Bogdan Ghiu, partea I, Ciprian Mihali, Emilian Cioc și Sebastian Blaga, partea a II-a), Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2001.
15. Racaru, Roxana, *Despre insularitate ca spațiu central*, în *România literară*, nr. 20, 2000.
16. Roventă, F., Daniela, *Semiotică, Societate, Cultură*, Institutul European, Iași, 1999.
17. Servier, Jean, *Istoria utopiei*, trad. de Elena și Octavian Gabor, Editura Meridiane, 2000.

18. Sora, Simona, *Regăsirea intimității. Corpul în proza românească interbelică și postdecembristă*, Editura Cartea Românească, București, 2008.
19. Toma, Pavel, *Lumi ficționale*, trad. de Maria Mociorniță, Editura Minerva, București, 1992.
20. Wunenburger, Jean-Jaques, *Viața imaginilor*, (în românește de Ionel Bușe), Editura Cartimpex, Cluj, 1998 – capitolul „Reverii insulare”.

Bibliografie electronică

1. Boldea, Iulian, Timp și temporalitate în opera lui Mihai Eminescu, https://www.researchgate.net/publication/274078416_TIMP_SI_TEMPORALITATE_IN_OPERA_LUI_MIHAI_EMINESCU (accesat la data de 15.04.2018)
2. Glodeanu, Gheorghe, *Incursiuni în opera lui A.E. Baconsky*, în *Revista Nord Literar*, 2006, nr. 11-12, http://www2.nordliterar.ro/index.php?option=com_content&task=view&id=425&Itemid=9 (accesat la data de 15.04.2018)
3. Prelipcean, Teodora, *Utopia. Imaginarul social între proiecție și realitate*, <https://books.google.ro/books?id=ezVuDAAAQBAJ&pg=PT14&lpg=PT14&dq=locuri+utopice&source=bl&ots=8nQcq8jAar&sig=jOHdnBIFPlrEIfv4IgbVrc47Apo&hl=ro&sa=X&ved=0ahUKEwiMhP3CxdvVAhXkJJoKHdCXBqQQ6AEIOjAD#v=onepage&q=locuri%20utopice&f=false> (accesat la data de 16 august 2017)
4. Strochi, Lucian, Mihai Eminescu – obsesia unicătății, în *Revista Asachi*, 2000, nr. 132, anul IX, <http://lucianstrochi.ro/2015/10/21/mihai-eminescu-obsesia-unicatatii/> (accesat la data de 15.04.2018).